

Plaatje 1:

Hagia Irene, Istanbul, 4^e eeuw:

Concilie van Constantinopel

Plaatje 2:

Meletius van Antiochië

- **Drukke receptie**
- **Kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders**
 - Net wel zo'n beetje gewend aan hoge status
 - Een enkeling met eigen herinnering aan vervolgingen?
- **Concilie van Constantinopel 381 gaat beginnen**
 - 'Niceense kwestie' staat op agenda
 - Verhouding Vader-Zoon (Orthodox vs Ariaans)
 - Verhouding Vader-Zoon-Geest: triniteit
 - Maar ook kerkpolitieke situatie is gespannen
 - Positie Constantinopel (overwegend Ariaans, kettters)
 - En Alexandrië en Antiochië (Orthodox, maar verschillend)

Plaatje 3:

Meletius van Antiochië

- **Keizer Theodosius komt binnen**
 - Initiatiefnemer concilie

- In navolging van Constantijn
 - Samenroeper van Nicea 325
- ‘Herkent’ één van de aanwezigen
 - Die hij met groot respect begroet:
- Meletius van Antiochië
 - Zou hem, als generaal in ruste, in een droom de keizerlijke *regalia* hebben aangeboden
 - Waarna Theodosius in 380 inderdaad keizer zal worden
- Grote eer voor Meletius: voorzitter van concilie

Plaatje 4:

Toeval of geslepen strategie?

- **Meletius was zeer omstreden figuur**
 - Direct betrokken bij één van de agenda-punten van het concilie: Schisma van Antiochië
 - Conflict met orthodoxe rivaalbisschop Paulinus
 - Naast een ketterse (Ariaanse) bisschop
- **Bevriend met Cappadociërs**
 - Aantal theologen die trinitarisch dogma bedachten
 - Theologisch hoofdpunt van concilie
- **Meletius’ voorzitterschap:**
 - Passeert Maximus
 - IJdele, zeer omstreden ‘bisschop’ van Constantinopel
 - En stroman van ‘Alexandrië’
 - Eveneens agendapunt op concilie

Plaatje 5:

Kerkpolitieke machinaties

- **Keizer heeft dikke vinger in kerkelijke pap**
 - Machtspolitiek
 - Kerk als machtsfactor sinds Constantijn belangrijk
 - Expliciet als maatschappelijk bindmiddel gebruikt
 - Ariaanse kwestie dreigde christendom te splitsen
- **Oecumenische concilies daarom verdacht?**
 - Trinitarisch dogma bepaalt wat orthodox is
 - Maar is niet (nauwelijks) Bijbels
 - En misschien resultaat van manipulatie?
 - Afschaffen (of tenminste met korreltje zout)?

Plaatje 6:

Mw van der Hoek (99 jaar)

- **De Geest leidt toch de geschiedenis?**
 - Is dat te optimistisch
 - Gezien alle manipulatie?
 - Ontmaskering van religies
 - Of juist te passief
 - Heeft schepping geen rol te spelen?
 - Waarom zouden we dan gelovig zijn?

Plaatje 7:

Lezing

- **Doorwerking Triniteit**
 - Vader-Zoon-Heilige Geest
- **Incarnatie** (vleeswording van de Zoon)
- **Inhabitatie** (inwoning van de Geest)
- **Eschatologie** (gerichtheid op de toekomst)
- **Theologische speculatie**
 - Niet zo makkelijk
 - Maar mogelijk wel herkenbaar?

Plaatje 8:

Tretyakov Gallery, Moscow, The Holy Trinity, Andre Rublev, early 15th century

Plaatje 9:

Triniteit?

- **Triniteit bepaalt orthodoxie**
 - In christendom zelden expliciet ontkend
- **Maar lang niet altijd begrijpelijk of urgent:**
 - Drie is niet één
 - Groot bezwaar vanuit Islam
 - Begrip niet Bijbels
 - Slechts met hersengymnastiek misschien te vinden...
 - Theologisch construct
 - Niet 'oorspronkelijk' en onder verdenking van manipulatie
- **Niettemin: triniteit is theologisch hip**
 - Want existentiële relevantie van God wordt duidelijk

Plaatje 10:

Triniteit vs theïsme

- **Theïsme:** *bestaan* van God staat op voorgrond
 - Geloof = 'er zal wel iets zijn' (?)
- **Lokt atheïsme uit:** bestaansclaim is ongegrond
 - Of ronduit onwaar
- **Posttheïsme:** dit is vruchteloos debat
 - Menselijke kenvermogen ontoereikend
 - Kan dat bestaansclaim beoordelen?
 - *Werkelijkheid* van God is de issue
 - Bestaansvraag maakt God 'contingent'
 - Zou Hij ook niet kunnen bestaan?
 - Hoe treden we met Gods werkelijkheid in contact?
 - Relatie God en schepping in het geding

Plaatje 11:

Ontologisch en/of economisch

- **'Economische' triniteit**
 - Concrete geloofsrealiteit van God
 - Relatie schepping-God
 - God vanuit heilsgeschiedenis gedacht
 - Wat doet/betekent God in de geschiedenis
- **'Ontologische' triniteit**
 - Verhouding Vader-Zoon-Geest in zichzelf
 - Ook wel (verwarrend) immanente triniteit genoemd
 - Onderlinge relatie heet: *perichorese*

- Ontologische triniteit heeft prioriteit
 - Gaat vooraf aan economische

Plaatje 12:

Asymmetrische verhouding

- **Klassiek: het 'begint' bij God zelf**
 - Dus bij de ontologische triniteit
 - Die *vervolgens* in relatie treedt met schepping
- **Op het spel:**
 - Asymmetrie God-mens
 - God moet *vooraf* gaan aan schepping
 - Anders is Hij een bedenksel van mensen
 - Projectietheorie
 - » Die in de regel atheïstisch uitwerkt
 - Mens afhankelijk van God
 - Maar niet andersom!
 - (Alleen) God is almachtig

Plaatje 13:

Asymmetrie: waarborg?

- **Maar ontologische waarborg niet gelukkig**
 - Krijg je niet twee triniteiten?
 - Eerst in zichzelf
 - En vervolgens in relatie met schepping?
 - Bestaan van God: voorwaarde voor geloof?
 - Mag geloof voorwaardelijk zijn?
 - Wantrouwen ipv vertrouwen
- **Is angst voor wegvallen ontologische grond nodig?**
 - Is projectietheorie altijd atheïstisch?
 - Godsbeelden veranderen in de Bijbel
 - God lijkt te groeien in macht
 - » Van Abraham's stamgod tot kosmische heerser

Plaatje 14:

Asymmetrie: terechte zorg

- **God mag geen speelbal van manipulatie worden!**
 - Geest leidt de geschiedenis!
 - (Mw van der Hoek!)
- **Maar kan wellicht ook anders worden gedacht**

- In de lofprijzing
 - Doxologie
- *Erkenning* dat God God is
 - Dan is gelovige instemming vereist
 - En krijgt schepping eigen rol in de heilsgeschiedenis te spelen
- **Dogmatische denkoefening: participatie aan God**

Plaatje 15:

Incarnatie

- **Is menswording van Christus bijkomende kwestie in de triniteit?**
 - Ontologische triniteit besluit op enig moment de werkelijkheid te scheppen
 - En er uiteindelijk deel van uit te maken
- **Of is menswording essentieel voor 'de Zoon'?**
 - Hoort relatie met de schepping er wezenlijk bij?
 - Schepping maakt deel uit van economische *perichorese*
- **Dan verliest God monopolie op Almacht**
 - Want schepping krijgt eigen verantwoordelijkheid

Plaatje 16:

Kenosis

- **Kunnen wij deelhebben aan werk van Christus?**
- **Incarnatie neemt menselijkheid zeer serieus!**
 - Menswording is *ontlediging*
 - Fil 2: 6/7: Hij die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens
 - 'Christus' niet goddelijk-almachtig
 - Geen overwinnende kosmische held
 - Maar aflegging van macht is deel van de triniteit
 - Weerloze kwetsbaarheid van het kerstkind

Plaatje 17:

Liefde

- **Macht van Christus is liefde**
 - Ontledigde goddelijkheid heeft niks anders
 - Liefde niet als klef gevoelletje
 - Liefde *is* de inwonende Geest
 - Als principiële betrokkenheid op de ander
 - 1 Kor 13
- **In kenotische Christus is Geest altijd mee ingegeven**
 - En andersom?

Plaatje 18:

Ubi caritas, deus ibi est

- **Daar waar liefde heerst, is God**
 - Liefdevolle betrokkenheid op de ander is goddelijk
 - God krijgt gestalte waar liefde wordt gedaan
 - In iedere concrete situatie
- **Incarnatie is niet gestopt bij Jezus van Nazareth**
 - Maar gaat door waar Hij wordt nagevolgd
 - Wie op mij vertrouwt zal hetzelfde doen als ik, en zelfs meer dan dat (Joh. 14: 12)
 - Gemeente als lichaam van Christus
 - Voor zover liefde wordt gedaan

Plaatje 19:

Werking van de Geest

- **God leidt de geschiedenis (inderdaad!)**
 - Maar niet als marionettenspeler
 - God die almachtig aan touwtjes trekt
 - Als geïncarneerde liefde
 - Lichaam van Christus dat liefde waarmaakt
- **Richtsnoer: nóóit eigen belang**
 - In liefde gaat het altijd om belang van de ander
 - Daarom moet politieke manipulatie worden weerstaan
 - Uitkomst 'Nicea' niet volgens de wil van Constantijn!
 - » Geen compromis, maar winnaar en verliezer

Plaatje 20:

Waar-maken van God

- **Waar-maken van God**
 - Dus niet: waar-zijn van God
 - God is geen feit!

- En ook geen appeltaart (Klaas Hendrikse)
 - » Bestaan is beperking in ruimte en tijd
 - » Geen aanbeveling voor God
- Ook daarom zou ‘bestaan van God’ geen kwestie moeten zijn
- **Schepping participeert aan God**
 - (hoofdstuk in de Leeswijzer: ‘*De Stem van de Roepende*’ is van Dingemans!)

Plaatje 21:

Realized eschatology

- **Eschatologische perspectief**
 - Waarheid van God ligt niet achter, maar vóór ons
 - Niet: een onbereikbare wijkende horizon
 - Waar liefde wordt gedaan, is het er al
 - Werken van de Geest = gemeenschap met Christus
 - Meewerken aan het koninkrijk dat komt
 - Meewerken en deelhebben aan
 - Wij kunnen Christus aan elkaar waarmaken
 - En moeten die verantwoordelijkheid nemen.

Plaatje 22:

Leven met God

- **Geloof kan niet onverschillig blijven**
 - Of volstaan met ‘er zal wel wat wezen’
- **Gaat niet om ‘ooit’**
 - Alsof geloof beschrijving is van ‘toen’
- **God mag aanwezig zijn in concrete leven**
 - Een levende realiteit
 - Die gestalte moet blijven krijgen
 - Want anders uit onze wereld verdwijnt (?)

Plaatje 23:

Trinitarisch dogma

- **‘Nicenokonstantinopolitanum’**
 - Verhouding Vader-Zoon: Nicea 325
 - Samengeroepen door Constantijn
 - Positie van de Geest: Constantinopel 381
 - Samengeroepen door Theodosius
- **Vervolgsvraag: verhouding goddelijkheid/menselijkheid van Christus**

- Efese 331
- Efese 449
 - Als ‘Roverssynode’ niet erkend
- Chalcedon 451 (!)

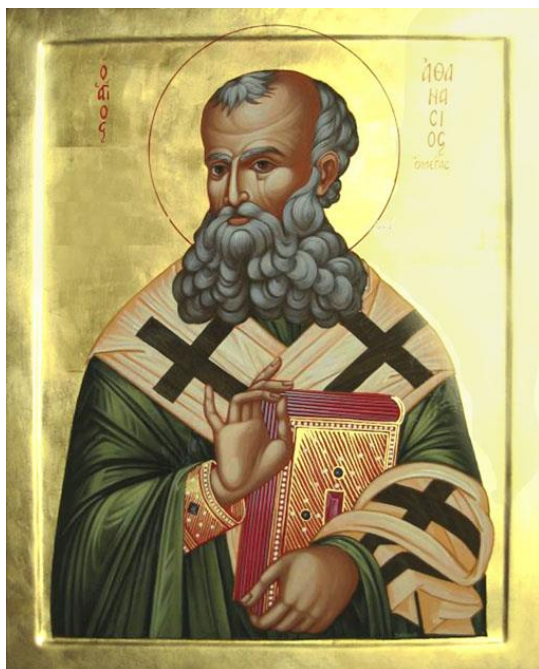
Plaatje 24:

Triniteit

- **Gelijkwaardigheid van de drie personen**
 - Tegen onderschikkende verhouding van Arianen
 - ‘Zoon’ als eerste schepsel
 - Maar daarmee ‘minder’ dan de vader
- **Triniteit op gespannen voet met Bijbel**
 - ‘De Vader is meer dan Ik’ (Joh. 14: 28)
 - ‘Niemand weet wanneer die dag of dat moment zal aanbreken, de engelen in de hemel niet en de Zoon niet, alleen de Vader’ (Mar 13: 32)

Plaatje 25:

Athanasius

Plaatje 26:

Athanasius

- **Athanasius (295 – 373)**
 - Bisschop van Alexandrië

- Vurig tegenstander van Arius
 - ‘Er was dat de Zoon niet’
 - Christus is schepsel
 - Voordeel Arius: er is continuïteit tussen het goddelijke en het menselijke
- Verlossing afhankelijk van Christus
 - Moet voor betrouwbaarheid *noodzakelijk* zijn
 - En dus niet afhankelijk van een schepsel
 - Die met een begin, ook een eind kan hebben

Plaatje 27:

Perichorese

- **Motief triniteit: heilszekerheid**
 - Zoon moet net zo noodzakelijk zijn als Vader
 - En Geest completeert de verhouding
- **Onderlinge verhouding: *perichorese***
 - ‘Rotatie’, ‘omringen’ of ‘doordringing’
- **Relationaliteit van de drie-eenheid**
 - Personen staan in betrekking tot elkaar

Plaatje 28:

Orthodoxie

- **Triniteit bepaalt orthodoxie**
 - Niet: zwarte kousen
 - Maar: ‘Niceens’ gelovig
- **Lange tijd veel gedoe over geweest**
 - Filosofisch
 - Soms onnavolgbare onderscheidingen
 - (Kerk-)politiek
 - oa bij germanenzending
- **Maar begrijpelijk?**